

*Др Марија Салма, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

ЕЛЕКТРОНСКА КОМУНИКАЦИЈА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ*

Сажетак: Рад размајра заједничка евројска и национална правила о правном саобраћају који се обавља електронским путем. Такав вид правној саобраћаја доприноси убрзању поступка. Указује се на то, да се електронска комуникација странака и суда, односно трећих лица одвија на основу посебним прописима уређеним репсирима за подношење поднесака странака и одлука суда. Прописи о електронском саобраћају се односе на привредне (привредне) фирме. Евројска и национална правила не искључују електронски правни саобраћај и на неprivредне фирме, али уз изричиту сагласност странака.

Кључне речи: Електронски правни саобраћај, правни значај електронској правној саобраћаја у процесу убрзања парнице, електронско достављање поднесака

1. Увод

Електронски правни саобраћај између судова, суда и странака је новија тековина европског права. Подразумева да се сви акти странака и суда који се имају доставити на папиру, могу доставити и у електронској форми. Ова врста правног саобраћаја има три аспекта. Први аспект се односи на употребу електронске форме у току парничног поступка други, на достављање судских одлука, а трећи се односи на електронску комуникацију судова међусобно, посебно код правне помоћи, извођења доказа и сл.

2. Основни извори европског права

Основни извор, општи правни акт заједничког европског права којим се регулише електронски саобраћај, одн. достављање јесте Евројска ди-

* Рад је написан у оквиру истраживања на пројекту „Утицај евројској и прецедентној права на развој грађанској материјалној и процесној права у Србији и Војводини“ за 2014. год.

ректива о достављању¹ (Europäische Zustellverordnung). Овај акт је најпре била смерница, тј. акт који се није директно примењивао у земљама пуноправним чланицама, већ је служио као модел, тј. садржавао је основне циљеве за хармонизацију унутрашњег права у области електронске доставе. Међутим, важећи текст је донет као Уредба Савета, и као таква важи почев од 13. 11 2008. године. Она се непосредно примењује на подручјима пуноправних чланица ЕУ.² Уредба је од тада мењана више пута. Ради се о уредби Савета Европе (ЕС) 1393/2007 од 13. новембра 2007. године о достави судских и вансудских докумената у земљама чланицама у области грађанских и трговинских ствари. Последњи пут је измењена и допуњена 2010. године.³

Наведени европски пропис као и национални прописи европских земаља (за пример су узете одредбе ЗПП-а Мађарске) предвиђају у области привредних спорова, посебно у случајевима када је обавезно заступање странака, привредних субјеката путем адвоката, могућност да се све битне процесне радње као што су подношење тужбе, подношење доказних докумената, поднесака, врши преко специјалног електронског центра, електронским путем.⁴ Из ове дефиниције проистиче следеће: Електронска комуникација се обавезно остварује само за привредне судове. Поводом тих спорова парничне радње, електронским путем, предузимају адвокати. За адвоката је обавезна електронска комуникација само уколико је у регистру адвоката изричито изјавио да ће примати и слати поруке електронским путем.

Од правила о електронској комуникацији постоје изузеци, посебно у области подношења исправа. Наиме, ако је у спорном предмету велики број исправа, па би њихова дигитализација била повезана са несразмерним трошковима, тада се користи оригинална, папирна документација.

3. Електронска комуникација судова и странака

Што се тиче процесних радњи странака могу се предузимати све битне радње електронским путем као што су тужба, одговор на тужбу, доказни предлози, предлог за повраћај у пређашње стање, и др. Те процесне

¹ В. Алеш Галич, *Service abroad in civil and commercial Matters – from the Hague conventions to the EU 1393/2007 Regulations*, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 65/LI/2013, 59-78.

² В. Georg E. Kodek, Peter G. Mayr, *Zivilprozessrecht*, 2. Auflage, Facultas.wuv, Wien, 2013, 173. тач.386.

³ В. Frauenberger- Pfeiler, Schmon, *Physische Zustellung, elektronische Zustellung und verhandlungsfreie Zeit: Einfluss auf den Lauf der Rechtsmittelfristen*, *Juristische Ausbildung und Praxisvorbereitung*, 2012/2013, 26; Georg E. Kodek, Peter G. Mayr, 171-173.

⁴ В. Udvari Sándor, *Polgári perrendtartás*, *Novissima Kiadó, Kiegészítve jogegységi határozatokkal és bírói gyakorlattal*, Budapest, 2012, 366-368.

радње се подносе преко електронског центра суда, који надаље те процесне предлоге, када је по закону предвиђено, доставља другој странци.

Када је реч о процесним радњама суда, поред достављања позива за расправу суд обавештава странке електронским путем о извођењу доказа на рочишту. И судске одлуке као најзначајније парничне радње суда би се могле доставити електронским путем.

4. Електронска комуникација између судова

Електронски прописи предвиђају да судови међусобно могу комуницирати електронским путем. Наиме, када тече спор пред судом могуће је да је потребно прибавити и извести доказ пред другим судом, па отуда може и суд, воделац спора да путем замолнице затражи од другог суда извођење доказа. Оваква електронска комуникација између судова убрзава поступак.

5. Електронска комуникација између судова, управе и других органа

Електронска комуникација између судова и других државних органа је од значаја када се расправља о претходном управно-правном питању које се појавило пред парничним судом. Замолницом се може захтевати решавање претходног питања од стране управног органа. Електронска комуникација се предвиђа и у домену делатности јавних бележника.

6. Електронска комуникација у непривредним парницама

За сада се електронска комуникација предвиђа у привредним споровима, али се не искључује и у другим парницама, посебно ако је адвокат регистровао спремност на електронску комуникацију.

7. Увид у исправе

Приликом извођења доказа путем исправа, електронско достављање не мора бити коришћено у случају када посебни прописи предвиђају директан увид у оригинал службеног документа или ако то налажу посебне околности случаја.

8. Електронска комуникација са вештаком

Електронска комуникација са вештаком је могућа ако се он налази на званичном регистру вештака и ако је вештак изјавио да је спреман да свој налаз и мишљење доставити електронским путем.⁵

⁵ *Ibid.*,367-368.

9. Комуникација е-mail-ом телефаксом или телепринтером

У аустријској литератури се наглашава, да се комуникација путем е-mail-а те подношење поднесака странака тим путем не изједначава са електронском правном комуникацијом.⁶ Разлог за то се види у томе, што прописи европског права о електронској правној комуникацији предвиђају достављање аката и радњи у електронском правном саобраћају преко, за то предвиђеног специјалног електронског центра.

Правном режиму електронске комуникације пре би аналогно одговарао достављање путем телефакса.⁷ Вероватно за то што телефакс, иако је директан, може бити проверљив.

10. Процесно-правне последице повреде правила о електронској комуникацији

Аустријска литература истиче, да је сваком грађанину отворена електронска правна комуникација поред класичне употребе путем папирне комуникације. Али, за електронску комуникацију неопходно је регистровање код центра за електронско посредовање.

Иначе у Аустрији адвокати и нотари већ дуже време користе техничке могућности и предности електронског правног саобраћаја, исто као што то чине банке и осигуравајуће организације.⁸

Повреда обавезе уношења у регистар електронског правног саобраћаја у парничном поступку представља недостатак у форми (Formmangel) и доводи до допунског поступка, поступка исправке (Verbesserungsverfahren).⁹

Иначе, у аустријском праву се тренутком достављања парничне радње странака суду сматра тренутак када је она у целини пристигла савезном рачунарском центру. Електронско достављање судских одлука утиче на продужење рока за правни лек, јер се тренутком достављања сматра наредни радни дан од дана када је електронска порука пристигла, не рачунајући недељу.¹⁰

11. Правни основ електронске комуникације у аустријском, мађарском, хрватском и немачком праву

У аустријском праву, поред напред поменуте Уредбе савета, правни основ електронске комуникације се налази у Закону о организацији право-

⁶ В. Georg E. Kodek, Peter G. Mayr, 171. тач.381.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibid.*, 172. тач 383.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibid.*, 172. тач 384.

суђа¹¹, у посебном Закону о достављању¹², као и у (општим) одредбама Закона о парничном поступку¹³.

За разлику од аустријског права, прописи *Мађарске* о електронском правном саобраћају, поред европских заједничких правила, налазе се у једном општем акту, у новелираним одредбама Закона о парничном поступку из 2011. године.¹⁴ У мађарском праву електронски правни саобраћај је од дана ступања на снагу новеле ЗПП, тј. од 1. априла 2012. обавезан у свим привредним споровима у којима је по закону обавезно заступање преко адвоката.

Док се у аустријском праву електронски правни саобраћај остварује преко савезног електронског центра за електронски правни саобраћај, докле се у мађарском праву електронски правни саобраћај остварује преко судског центра за електронски саобраћај.

У *хрватском праву*, слично као што је случај са мађарским правом, електронска правна комуникација је лоцирана у посебном, новом поглављу тим поводом новелираног Закона о парничном поступку.¹⁵ Главне су карактеристике хрватског ЗПП које се односе на електронски правни саобраћај, да је електронска комуникација предвиђена пред трговачким судовима. Први део је посвећен поднесцима у електронском правном саобраћају. Ради подношења поднесака, потребна је регистрација код средишњег информационог центра и пристанак странака на електронску комуникацију. Поднесак се потписује напредним електроничким потписом. Такав потпис се сматра као да је својеручни. Поднесак у електроничком облику подноси се на прописаном обрасцу на начин да се електроничким путем пошаље средишњем (централном) информационом центру. Тај центар аутоматски потврђује пријем поднеска подносиоца. Сматра се да је до предаје поднеска суду дошло даном приспећа поднеска информационом центру. Ако поднесак нема одговарајућу форму суд ће електронским путем обавестити подносиоца о прописаном облику и наложити да се поднесак испра-

¹¹ Gerichtsorganisationsgesetz, *BGBI* 1984/501, пар. 89 којим се регулише електронски правни саобраћај

¹² Zustellungsgesetz, *BGBI I* 2008/5, *BGBI I* 2010/111, *BGBI I* 2013/33.

¹³ В. пар. 87. Zivilprozessordnung, *RGBl* 1895/113. Ова одредба је општа у погледу начина достављања, сви други прописи којима се регулише електронска достава се сматрају као специјални (*lex specialis*).

¹⁴ Измене мађарског Закона о парничном поступку (2011. évi CLXXIV. törvény), садрже ново XXVIII. поглавље под насловом *Електронска комуникација у грађанској парници* (*Elektronikus kommunikáció a polgári perben*), пар. 394/В-394/Е.

¹⁵ Закон о парничном поступку (Хрватске), *Narodne novine*, бр. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13 и 89/14, чл. 492а, бс, као и 499, в. и посебно поглавље ЗПП-а под насловом Европски парнични поступци, посебне одредбе о остваривању правосудне сурадње у ЕУ, посебно чл. 507/а до 507/ ж, који се односе на доставу према Уредби ЕУ бр. 1393/07.

ви. Министар надлежан за правосуђе прописује јединствени информациони супстрат. Исти прописује садржај и облик образаца. Други део је посвећен правилима о достављању електронским путем. Ова врста доставе је регулисана чл. 492/ б Закона о парничном поступку. Достава се у поступку пред трговачким судом може обавити електронским путем. Ако странка изјави да је сагласна да јој се достава изврши електронским путем суд ће доставу извршити на тај начин. Странка може захтевати да се достава обави у њен сигуран електронски досије чију ће адресу навести у свом захтеву. Посебним прописом министра за правосуђе се уређује шта се сматра сигурним електронским путем. Достава државним телима, адвокатима, јавном бележнику, судском вештаку, судском проценитељу, стечајном управнику увек се обавља електронским путем у сигуран електронски досије. У поступку пред трговинским судовима суд може наложити странкама да једна другој упућују писмена електронским путем, препорученом поштом са повратницом или пак на други начин који омогућава несумњив доказ о обављеној достави (чл. 499 ЗПП Хрватске).

У погледу *немачкој права*¹⁶ потребно је указати такође на *измењене одредбе Закона о парничном поступку*¹⁷, и то на пар. 130/а ст. 1. Zivilprozessordnung-а који је уведен Законом о хармонизацији прописа о форми (1995). Према тој измени одређује се да ако је закон прописао *писану форму* за прилоге, поднеске у којима су садржане изјаве странака, као и за поруке суда, изјаве и стручно мишљење или изјаве трећих, та *форма је исцурњена и онда ако је учињена у облику електронској документу*, ако то задовољава поступак пред судом.

У складу са европским правилима, у СР Немачкој постоји посебан национални пропис, *Уредба о електроничком правном саобраћају са Савезним Врховним Судом, као и са савезним судом за ишчење* од 24. аугуста 2004. године.¹⁸

Немачко право се посебно позива на Смерницу 98/34/ ЕЗ европског парламента и Савета од 22. јуна 1998 о *информационом поступку* у области норми и техничких прописа, измењене Смерницом 98/48/ЕЗ европског парламента и Савета од 20. јула 1998.¹⁹

¹⁶ За могућност правне комуникације, посебно подошења тужбе путем e-mail поруке, в. Degen, Thomas A. Mahnen und Klagen per E-mail – *Rechtlicher Rahmen und digitale Kluft bei Justiz und Anwaltschaft, Neue Juristische Wochenschrift* 2008, 1473.

¹⁷ Zivilprozessordnung, par. 130 a Basatz 2- Satz 1. vom 5. Dez. 2005, *Bundesgesetzblatt I S. 3202, 2006 I S 431.*

¹⁸ B. Verordnung über den elektronischen Rechtsverkehr bei Bundesgerichtshof und Bundespatentgericht, vom 24. August 2007, *BGBI I S.2130*, последње измене су учињене Законом од 10. октобра 2013.г., *BGBI I S. 3799.*

¹⁹ Richtlinie 98/34/EG des Europäischen Parlaments und Rates vom 22. Juli 1998 über ein Informationsverfahren auf dem Gebiet der Normen und technischen Vorschriften, geändert durch

Немачко право, одн. литература се од европских заједничких прописа позива на Смерницу Европског парламента и Савета бр. 1999/93/ ЕЗ од 13. децембра 1999 године о оквирним заједничким условима *електронских потписа*.²⁰

12. Правни значај електронског правног саобраћаја

Из кратке упоредноправне анализе, као и упоредне литературе проистиче да је основни правни значај електронске правосудне комуникације убрзање поступка пред парничним судом. Заправо се под електронским правним саобраћајем подразумева могућност подношења поднесака суду, као што су тужба, противтужба, докази исправама, путем специјално уређене електронске поруке. Такав вид правне комуникације је предвиђен не само између странака и суда, већ и поступајућег суда и других судова, органа управе, као и других носилаца који посредно обављају део правосудне функције, као што је јавно бележништво, адвокатура и поступак извршења. Електронска комуникација странака и суда је предвиђена у свим анализираним правним системима пре свега у привредним споровима пред привредним судовима. Запажа се да је и тада у неким правним системима потребно да се ради о таквим споровима код којих је обавезно заступање преко адвоката. Потребно је да адвокат назначи (изјави) у регистру адвоката, да је спреман да прима и доставља поднеске електронским путем. Међутим, то није довољно, пошто је ради електронске комуникације неопходно да постоји централни регистар, уред, ради посредовања електронске поруке. Обични e-mail не представља аналогни пут електронског правног саобраћаја. Тај центар за електронске правне поруке је значајан и са становишта достављања одлука, заказивања рочишта и других правних радњи суда према странкама, као и са становишта правних радњи странака. Сматра се у већини анализираних права да је достављање извршено тренутком када је електронска порука стигла у електронски центар, који иначе аутоматски и истовремено доставља поруку адресату. У парницама које немају карактер привредних спорова електронски правни саобраћај је факултативан, одвија се уз сагласност странака и заступника. Он се остварује у неким правима како за привредне тако и за непривредне спорове уз формирање тзв. сигурних електронски адреса, уређених посебним подзаконским прописима. У случају када се ради о доказима путем исправе достављене електронским, дигиталним, путем оне задовољавају аутентич-

Richtlinie 98/48/EG des Europäischen Parlaments und Rates vom. 20. Juli 1998 (Amtsblatt des Europäischen Gemeinshaftes Nr. L 217, S.18.

²⁰ Richtlinie 1999/93/EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 13. Dez. 1999 über Bedingungen für elektronische Signaturen. (Смерница о условима електронски потписа).

ност јавне исправе осим ако је нарочити пропис предвидео папирни облик. Суд је иначе овлашћен да изведе доказ и непосредним увидом у оригинал документа. Такође, увид у исправу суд може затражити и онда, ако је дигитализација везана за несразмерне трошкове. Постоје посебна правила о електронским потписима на документима.

Поред предности електронског правног саобраћаја, странака и суда и трећих лица, у литератури о европском проценсом праву се истичу и недостаци. Међу њима и онај, који се тиче примене начела непосредности. Електронски правни промет умањује остваривање начела непосредности. Одговор на ову примедбу би био, да се овај вид правног саобраћаја тиче дела који се односи на подношење и достављање писаних радњи странака и суда а не и на расправу.

У правној комуникацији поступајућег суда и других судова истиче се предност електронског саобраћаја који се састоји у томе што се путем замолнице може затражити извођење доказа пред другим судом. Такође, у случају решавања неког претходног питања убрзава се комуникација поступајућег суда и судског или административног органа који је већ донео правноснажну одлуку о претходном питању.

Запажа се, да је ограничење електронске правне комуникације условљено посебним прописима везаним за центар за електронску комуникацију и пристанак заступника на електронску комуникацију.

У већини анализираних правних система имплементација прописа о електронском правном саобраћају у цивилном правосуђу је извршена изменама и допунама Закона о парничном поступку, успостављањем посебног поглавља о електронском правном саобраћају.

13. Право Србије и електронски правни саобраћај аката у парничном поступку

Иако је у Републици Србије учињен помак у дигитализацији²¹, прописи о електронском достављању, односно правном саобраћају у парничном поступку још недостају. Закон о парничном поступку не садржи посебно поглавље о електронском правном саобраћају. Но, не може се рећи да ЗПП не садржи основне поставке о овом виду правног саобраћаја. Тако се предвиђа да писану форму испуњавају поднесци упућени суду телеграмом и електронском поштом у складу са посебним законом²² Ако је поднесак упућен електронском поштом као време подношења суду сматра се време

²¹ В. Закон о електронским комуникацијама, *Сл. гласник РС* бр.44/2010,60/2013-одлука УС и 62/2014

²² В. Закон о парничном поступку-ЗПП, *Сл. гласник РС* бр 72/2011 и 55/2014, чл.98, ст.2.

које је назначено у потрди о пријему електронског поште.²³ Суд може да упути странкама и другим учесницима у поступку позив за рочиште или обавештење о отказивању рочишта путем електронске поште, телеграмом или другим електронским носиоцима порука, под условом да је таквим начином позивања могуће да суд прими повратни податак да је лице позив, односно обавештење примило.²⁴ Достављање може да се врши и електронским путем, у складу са посебним прописима. Достављање електронским путем се сматра извршеним под условом да је таквим начином достављања могуће да се обезбеди повратни податак да је лице примило писмено. Потврда о пријему писмена достављеног електронским путем представља одштанпани електронски запис о дану и часу када је уређај за електронски пренос података забележио да је писмено послато примаоцу, назив пошиљаоца и примаоца и назив писмена²⁵.

Вредно је пажње указати на општа правила о достављању у чијем светлу, као *lex generalis*, би требало сагледати будућу имплементацију европских правила о електронском достављању, као *lex specialis*.

²³ В. ЗПП РС, чл.104, ст.4.

²⁴ В. ЗПП РС чл.106.

²⁵ В. ЗПП РС чл. 129.

*Marija Salma, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Electronic Communication in Civil Litigation

Abstract: *This paper looks into common European and national rules regulating electronic communication in legal matters. Such form of communication in legal matters expedites the procedure. It is also pointed out that electronic communication between the court and the parties to the proceedings, as well as third parties, is conducted through registries, regulated by special regulations, for filing written submissions of the parties and decisions of the court. Legislation regulating electronic communication is intended for litigation in commercial matters. European and national rules do not exclude the possibility of electronic communication in non-commercial litigation provided there is an express consent of the parties to such communication.*

Although steps towards digitalization have been taken in the Republic of Serbia, legislation regulating electronic service of documents, communication in civil litigation, is still missing. The Civil Procedure Law does not have a separate section regulating the electronic communication in legal matters. However, it cannot be said that the CPC does not set basic principles regulating this form of communication in legal matters.

Key words: *Electronic communication in legal matters, importance of electronic communication in legal matters for speeding up the litigation procedure, electronic filing of submissions.*